

HUBERT WOLANIN

GRAMATYKA OPISOWA
KLASYCZNEJ ŁACINY
W UJĘCIU STRUKTURALNYM

Gramatyka opisowa
klasycznej łaciny
w ujęciu strukturalnym

*Elisabettæ,
uxori amantissimæ
et magistræ sermonis Latini optimæ*

HUBERT WOLANIN

Gramatyka opisowa
klasycznej łaciny
w ujęciu strukturalnym

Kraków 2015

Copyright by Hubert Wolanin, 2012

Recenzenci

Prof. dr hab. Michał Bednarski

Dr hab. Wojciech Sowa

Opracowanie redakcyjne

Kinga Paraskiewicz, Mateusz Kijewski

Projekt okładki

Igor Stanisławski

Pracę wykonano w ramach projektu badawczego nr N N104 190634, zrealizowanego przez Polskie Towarzystwo Filologiczne i finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2008-2011

Publikacja dofinansowana została ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na działalność upowszechniającą naukę, z dotacji na działalność statutową Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego przez Instytut Filologii Klasycznej UJ oraz Polskie Towarzystwo Filologiczne

ISBN 978-83-7638-214-2 (wersja papierowa)

ISBN 978-83-7638-603-4 (e-book)

KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

www.akademicka.pl

Spis treści

Wstęp	15
Wprowadzenie	17
1. Założenia ogólne.....	17
2. Źródła wiedzy o gramatyce języka łacińskiego.....	17
3. Język a gramatyka: pojęcie gramatyki	19
4. Wybrana literatura	20

FONOLOGIA I FONETYKA

1. Głoska, fonem, allofon	25
2. Łaciński konsonantyzm	28
3. Łaciński wokalizm	33
4. Sylaba.....	37
4.1. Struktura sylaby	37
4.2. Granice sylab	38
4.3. Cechy prozodyczne.....	38
5. Sylaba w łacinie	42
5.1. Granice sylab: sylaby otwarte i sylaby zamknięte.....	42
5.2. Iloczas sylab: sylaby krótkie (lekkie) i sylaby długie (ciężkie)	46
5.3. Akcent wyrazowy.....	47
6. Uwagi szczegółowe na temat łacińskiego konsonantyzmu	55
6.1. Obstruenty zwarte	55
6.2. Problem aspiracji obstruentów zwartych	62
6.3. Obstruenty szczelinowe (spiranty)	64
6.4. Półotwarte nosowe.....	69
6.5. Półotwarte płynne (<i>liquidae</i>).....	73
6.6. Glajdy	74
7. Uwagi szczegółowe na temat łacińskiego wokalizmu	80
7.1. Samogłoski.....	80
7.2. Dyftongi	85
7.3. Przebudowa łacińskiego wokalizmu w okresie Cesarstwa	91
8. Wybrana literatura	94

MORFOLOGIA

1. Wprowadzenie.....	97
1.1. Morfem, morf, allomorf.....	97
1.2. Dystrybucyjna klasyfikacja morfemów	98

1.3. Funkcjonalna klasyfikacja morfemów	98
1.4. Wyraz tekstowy, wyraz gramatyczny, wyraz słownikowy (leksem)	100
1.5. Struktura morfologiczna wyrazów łacińskich	103
1.6. Wybrana literatura	104
2. Fleksja	105
2.1. Flektem, forma tekstowa, forma fleksyjna	105
2.2. Budowa form fleksyjnych: temat fleksyjny, flektyw, końcówka fleksyjna	106
2.3. Formalny i funkcjonalny paradygmat fleksyjny	108
2.4. Typologia kategorii fleksyjnych	110
2.5. Wybrana literatura	113
3. Funkcjonalna klasyfikacja leksemów: części mowy	114
3.1. Kryteria klasyfikacji	114
3.2. Leksemy autosyntagmatyczne: czasowniki, przymiotniki, rzeczowniki, przysłówki	115
3.3. Prymarna i sekundarna dystrybucja składniowa leksemów	118
3.4. Leksemy nieautosyntagmatyczne: przyimki, spójniki, partykuły	120
3.5. Status gramatyczny zaimków i liczebników	123
3.6. Schemat ogólnej klasyfikacji łacińskich leksemów	124
3.7. Wybrana literatura	124
4. Paradygmatyka fleksyjna rzeczowników i przymiotników	125
4.1. Kategorie imienne i ich wykładniki	125
4.2. Ogólne właściwości łacińskiej paradygmatyki deklinacyjnej	127
4.3. Deklinacja I	128
4.4. Deklinacja II	130
4.5. Deklinacja III	134
4.6. Deklinacja IV	141
4.7. Deklinacja V	143
4.8. Rzeczowniki pochodzenia greckiego	144
4.9. Wybrana literatura	145
5. Paradygmatyka fleksyjna zaimków	146
5.1. Ogólne właściwości paradygmatyki zaimkowej	146
5.2. Zaimki osobowe	146
5.3. Zaimki dzierżawcze	147
5.4. Zaimek zwrotny	148
5.5. Zaimki wskazujące	149
5.6. Zaimki określające	150
5.7. Zaimki nieokreślone	151
5.8. Zaimki binarne	156
5.9. Zaimek względny	159
5.10. Zaimki pytajne	159
5.11. Zaimki przeczące	160
5.12. Przymiotniki zaimkowe	161
5.13. Wybrana literatura	162
6. Paradygmatyka fleksyjna czasowników	163
6.1. Werbalne kategorie fleksyjne: ich wartości i typy wykładników	163
6.2. Wykładniki derywacyjne	164
6.2.1. Temat <i>praesentis</i>	165

6.2.2. Temat <i>perfecti</i>	167
6.2.3. Temat <i>participium perfecti</i>	167
6.3. Wykładniki końcówkowe	167
6.4. Wykładniki sufiksalne.....	169
6.4.1. Wykładnik <i>indicativi praesentis</i>	169
6.4.2. Wykładniki <i>indicativi futuri primi</i>	171
6.4.3. Wykładniki <i>indicativi imperfecti</i>	172
6.4.4. Wykładniki <i>indicativi perfecti</i>	174
6.4.5. Wykładniki <i>indicativi plusquamperfecti</i>	175
6.4.6. Wykładniki <i>indicativi futuri exacti (secundi)</i>	176
6.4.7. Wykładniki <i>coniunctivi praesentis</i>	177
6.4.8. Wykładniki <i>coniunctivi imperfecti</i>	178
6.4.9. Wykładniki <i>coniunctivi perfecti</i>	180
6.4.10. Wykładniki <i>coniunctivi plusquamperfecti</i>	181
6.4.11. Wykładniki <i>imperativi</i>	182
6.4.12. Wykładniki <i>participii praesentis activi</i>	183
6.4.13. Wykładnik <i>participii perfecti passivi</i>	183
6.4.14. Wykładnik <i>participii futuri activi</i>	184
6.4.15. Wykładniki <i>participii futuri passivi</i>	184
6.4.16. Wykładniki <i>infinitivi praesentis activi</i>	185
6.4.17. Wykładniki <i>infinitivi praesentis passivi</i>	185
6.4.18. Wykładnik <i>infinitivi perfecti activi</i>	186
6.4.19. Wykładnik <i>infinitivi perfecti passivi</i>	186
6.4.20. Wykładnik <i>infinitivi futuri activi</i>	186
6.4.21. Wykładnik <i>infinitivi futuri passivi</i>	187
6.4.22. Wykładniki <i>gerundii</i>	187
6.4.23. Wykładniki <i>supini</i>	188
6.4.24. Systemowe ograniczenia	188
6.5. Wybrana literatura	189
7. Charakterystyka funkcjonalna rzeczowników.....	190
7.1. Rzeczowniki jako klasa leksemów	190
7.2. Osoba (<i>persona</i>)	190
7.3. Rodzaj (<i>genus</i>)	191
7.4. Liczba (<i>numerus</i>)	192
7.5. Przypadek (<i>casus</i>)	194
7.5.1. Charakterystyka funkcjonalna wartości kategorii przypadku rzeczownika – wprowadzenie.....	195
7.5.2. <i>Nominativus</i>	197
7.5.2.1. Rzeczownik w nominatiwie jako podmiot	197
7.5.2.2. Rzeczownik w nominatiwie jako orzecznik	198
7.5.2.3. Rzeczownik w nominatiwie jako adresatyw.....	199
7.5.2.4. Rzeczownik w nominatiwie jako składnik wypowiedzeń niezdaniowych	199
7.5.3. <i>Genetivus</i>	200
7.5.3.1. Rzeczownik w genetiwie jako przydawka.....	200
7.5.3.2. Rzeczownik w genetiwie jako dopełnienie (dalsze)	207
7.5.3.3. Rzeczownik w genetiwie jako orzecznik	214

7.5.3.4. Rzeczownik w genetywie jako funkcjonalny odpowiednik orzecznika.....	217
7.5.3.5. Rzeczownik w genetywie jako okolicznik	217
7.5.4. <i>Dativus</i>	221
7.5.4.1. Rzeczownik w datywie jako dopełnienie dalsze	221
7.5.4.2. Rzeczownik w datywie jako orzecznik.....	224
7.5.4.3. Rzeczownik w datywie jako funkcjonalny odpowiednik orzecznika.....	225
7.5.4.4. Rzeczownik w datywie jako uzupełnienie orzecznikowe	226
7.5.4.5. Rzeczownik w datywie jako okolicznik	226
7.5.4.6. Rzeczownik w datywie jako przydawka.....	228
7.5.4.7. Rzeczownik w datywie jako operator tekstowy	230
7.5.5. <i>Accusativus</i>	230
7.5.5.1. Rzeczownik w akuzatywie jako dopełnienie bliższe	230
7.5.5.2. Rzeczownik w akuzatywie jako dopełnienie dalsze	234
7.5.5.3. Rzeczownik w akuzatywie jako funkcjonalny odpowiednik podmiotu	237
7.5.5.4. Rzeczownik w akuzatywie jako orzecznik.....	238
7.5.5.5. Rzeczownik w akuzatywie jako funkcjonalny odpowiednik orzecznika.....	238
7.5.5.6. Rzeczownik w akuzatywie jako uzupełnienie orzecznikowe	239
7.5.5.7. Rzeczownik w akuzatywie jako okolicznik.....	239
7.5.5.8. Rzeczownik w akuzatywie jako przydawka.....	242
7.5.5.9. Rzeczownik w akuzatywie jako składnik wypowiedzeń niezdaniowych	243
7.5.5.10. Rzeczownik w akuzatywie jako operator tekstowy	244
7.5.6. <i>Ablativus</i>	244
7.5.6.1. Rzeczownik w ablatywie jako okolicznik.....	244
7.5.6.2. Rzeczownik w ablatywie jako dopełnienie dalsze	258
7.5.6.3. Rzeczownik w ablatywie jako przydawka.....	261
7.5.6.4. Rzeczownik w ablatywie jako orzecznik.....	263
7.5.6.5. Rzeczownik w ablatywie jako funkcjonalny odpowiednik podmiotu	264
7.5.6.6. Rzeczownik w ablatywie jako funkcjonalny odpowiednik orzecznika.....	264
7.5.6.7. Rzeczownik w ablatywie jako operator tekstowy	265
7.5.7. <i>Vocativus</i>	265
7.6. Wybrana literatura.....	267
8. Charakterystyka funkcjonalna przymiotników	268
8.1. Wybrana literatura.....	273
9. Charakterystyka funkcjonalna przysłówków	274
9.1. Wybrana literatura.....	277
10. Charakterystyka funkcjonalna zaimków	278
10.1. Zaimki jako klasa leksemów	278
10.2. Zaimki osobowe <i>ego, tu, nos, vos</i>	283
10.3. Zaimki dzierżawcze	288
10.3.1. Zaimki dzierżawczo-osobowe <i>meus, tuus, noster, vester</i>	288

10.3.2. Zaimek dzierżawczo-zwrotny <i>suus</i>	292
10.3.3. Zaimek dzierżawczo-pytajny <i>cuius, -a, -um</i>	298
10.4. Zaimek zwrotny <i>se</i>	299
10.5. Zaimki wskazujące: <i>hic, haec, hoc; iste, ista, istud; ille, illa, illud</i>	305
10.6. Zaimki określające	312
10.6.1. <i>Is, ea, id</i> (zaimek anaforyczny)	312
10.6.2. <i>Idem, eadem, idem</i> (zaimek identyfikujący)	321
10.6.3. <i>Ipse, ipsa, ipsum</i> (zaimek izolujący / intensyfikujący)	328
10.7. Zaimki nieokreślone	335
10.7.1. <i>Quis, quid</i>	336
10.7.2. <i>Quisquam, quicquam; ullus, ulla, ullum</i>	338
10.7.3. <i>Aliquis, aliquid</i>	345
10.7.4. <i>Quidam, quiddam</i>	350
10.7.5. <i>Quispian, quidpian</i>	353
10.7.6. <i>Quivis, quidvis; quilibet, quidlibet</i>	355
10.7.7. <i>Quisquis, quidquid; quicumque, quaecumque, quodcumque</i>	356
10.7.8. <i>Quisque, quidque; unusquisque, unumquidque</i>	358
10.8. Zaimki binarne	364
10.8.1. <i>Uterque, utraque, utrumque; ambo, ambae, ambo</i>	365
10.8.2. <i>Neuter, neutra, neutrum</i>	366
10.8.3. <i>Uter, utra, utrum; alteruter, alterutra, alterutrum; utervis, utravis, utrumvis; uterlibet, utralibet, utrumlibet</i>	367
10.8.4. <i>Utercumque, utracumque, utrumcumque</i>	368
10.8.5. <i>Alter, altera, alterum, (alius, alia, aliud)</i>	368
10.9. Zaimek względny <i>qui, quae, quod</i>	374
10.10. Zaimki pytajne	377
10.11. Zaimki przeczące	380
10.12. Wybrana literatura	382
11. Charakterystyka funkcjonalna liczebników	383
11.1. Liczebniki jako klasa leksemów	383
11.2. Liczebniki główne (<i>nomina numeralia cardinalia</i>)	384
11.2.1. Charakterystyka gramatyczna liczebników głównych	384
11.2.1.1. Liczebniki <i>mille</i> i <i>milia</i>	386
11.2.2. Struktura semantyczna i syntaktyczna wyrażeń liczebnikowych	389
11.2.2.1. Struktura semantyczna i syntaktyczna wyrażeń liczebnikowych z liczebnikiem <i>milia</i>	392
11.2.3. Ogólne zestawienie liczebników głównych i podstawowych schematów tworzenia złożonych liczebników głównych	398
11.2.4. Pradygmaty formalne liczebników: <i>unus, duo, tres, milia</i>	400
11.3. Liczebniki porządkowe (<i>nomina numeralia ordinalia</i>)	400
11.3.1. Ogólne zestawienie liczebników porządkowych i podstawowych schematów tworzenia złożonych liczebników porządkowych	404
11.4. Liczebniki podziałowe (<i>nomina numeralia distributiva</i>)	405
11.4.1. Ogólne zestawienie liczebników podziałowych i podstawowych schematów tworzenia złożonych liczebników podziałowych	409
11.5. Liczebniki wielorakie (<i>nomina numeralia multiplicativa</i>)	409
11.6. Liczebniki frekwentatywne / przysłówkowe (<i>adverbia numeralia</i>)	410

11.6.1. Ogólne zestawienie liczebników frekwentatywnych i podstawowych schematów tworzenia złożonych liczebników frekwentatywnych.....	411
11.7. Wybrana literatura.....	412
12. Charakterystyka funkcjonalna czasowników.....	413
12.1. Czasowniki jako klasa leksemów.....	413
12.2. Czas (<i>tempus</i>) – tzw. <i>consecutio temporum</i>	413
12.3. Aspekt.....	418
12.4. Strona (<i>genus</i>).....	420
12.5. Tryb (<i>modus</i>).....	434
12.5.1. <i>Indicativus</i>	434
12.5.2. <i>Imperativus</i>	436
12.5.3. <i>Coniunctivus</i>	438
12.5.3.1. Koniuktivus jako wykładnik nacechowanej modalności intencjonalnej.....	438
12.5.3.1.1. Modalność imperatywna	438
12.5.3.1.2. Modalność dezyderatywna.....	439
12.5.3.2. Koniuktivus jako wykładnik nacechowanej modalności epistemicznej.....	441
12.5.3.3. Koniuktivus jako wykładnik nacechowanej modalności deontycznej.....	443
12.5.3.4. Koniuktivus jako wykładnik podrzędności składniowej zdań składowych w ramach zdań złożonych.....	444
12.6. Osoba (<i>persona</i>)	445
12.7. Liczba (<i>numerus</i>)	449
12.8. Finitywność	450
12.8.1. <i>Participium</i>	451
12.8.2. <i>Infinitivus</i>	462
12.8.3. <i>Gerundium</i>	476
12.8.4. <i>Supinum</i>	486
12.9. Wybrana literatura.....	490
13. Charakterystyka funkcjonalna przyimków	491
13.1. Wybrana literatura.....	496
14. Charakterystyka funkcjonalna spójników	497
14.1. Wybrana literatura.....	503
15. Charakterystyka funkcjonalna partykuł	504
15.1. Wybrana literatura.....	507

SKŁADNIA

1. Ogólna typologia składniowa wypowiedzeń.....	511
2. Wypowiedzenia niezdaniove niezależne składniowo (równoważniki zdań niezależne składniowo)	512
3. Zdanie.....	515
3.1. Modalność zdaniowa.....	516
3.1.1. Pojęcie modalności	516
3.1.1.1. Modalność intencjonalna	516
3.1.1.2. Modalność epistemiczna.....	517

3.1.1.3. Modalność logiczna (deontyczna, dynamiczna)	520
3.1.2. Modalność w łacinie	521
3.1.2.1. Modalność intencjonalna	521
3.1.2.2. Modalność epistemiczna.....	524
3.1.2.2.1. Partykułowe operatory modalne.....	524
3.1.2.2.2. <i>Coniunctivus</i>	526
3.1.2.2.3. <i>Nominativus cum infinitivo</i>	527
3.1.2.2.4. Czasowniki modalne	540
3.1.2.2.5. Inne wyrażenia czasownikowe	541
3.1.2.2.6. <i>Futurum</i>	542
3.1.2.2.7. Interrogatywa.....	542
3.1.2.3. Modalność logiczna (deontyczna, dynamiczna)	542
3.1.2.3.1. Czasowniki i wyrażenia modalne	543
3.1.2.3.2. <i>Coniunctivus</i>	545
3.1.2.3.3. Konstrukcje partycypialne	546
3.1.2.3.3.1. <i>Participium futuri passivi</i>	546
3.1.2.3.3.2. <i>Participium futuri activi</i>	548
3.1.2.3.4. <i>Nominativus cum infinitivo</i>	549
3.1.2.3.5. Imperatywa i dezyderatywa	550
3.1.2.4. Współwystępowanie modalności	551
3.1.2.5. Status składniowy leksykalnych wykładników modalności	553
3.1.2.5.1. Partykuły	554
3.1.2.5.2. Zaimki	554
3.1.2.5.3. Czasowniki	555
3.1.3. Wybrana literatura	564
3.2. Składniki zdania.....	564
3.2.1. Ogólna typologia składników zdania	564
3.2.2. Człony syntaktyczne (części zdania)	565
3.2.2.1. Orzeczenie	565
3.2.2.1.1. Orzeczenie proste.....	566
3.2.2.1.2. Orzeczenie złożone	566
3.2.2.2. Uzupełnienie orzecznikowe (komplement orzecznikowy)	570
3.2.2.3. Podmiot.....	570
3.2.2.4. Przydawka.....	572
3.2.2.4.1. Przydawka apozycyjna	575
3.2.2.4.2. Przydawka orzecznikowa (<i>praedicativum</i>)	577
3.2.2.5. Dopełnienie	578
3.2.2.6. Okolicznik.....	582
3.2.3. Konektory.....	585
3.2.3.1. Konektory parataktyczne (współrzędne).....	585
3.2.3.2. Konektory hipotaktyczne (podrzędne).....	592
3.2.3.3. Konektory jako wskaźniki relacji semantycznych, łączących człony syntaktyczne pozostające w stosunku nadrzędno-podrzednym.....	597
3.2.4. Operatory tekstowe.....	598
3.2.4.1. Operatory nawiązania międzywypowiedzeniowego (spójności retorycznej)	598

3.2.4.2. Operatory modalne	601
3.2.4.3. Operatory presupozycji.....	603
3.2.4.4. Operatory kwantyfikacji i negacji.....	606
3.2.4.5. Operatory emotywnie (ekspresywne i impresywne).....	607
3.2.5. Wyrażenia adresatywne.....	608
3.2.6. Wybrana literatura	610
3.3. Związki składniowe	610
3.3.1. Związek kongruencji (zgody)	610
3.3.1.1. Związek kongruencji atrybutywnej (związek atrybucji)	611
3.3.1.2. Związek kongruencji predykatywnej (związek predykcji)	621
3.3.2. Związek rekcji (rządu)	625
3.3.3. Związek przynależności.....	628
3.3.4. Wybrana literatura	630
3.4. Wyrażanie negacji.....	631
3.4.1. Wybrana literatura	638
4. Zdania złożone	639
4.1. Kryteria klasyfikacji i typologia zdań złożonych.....	640
4.2. Zdania złożone współrzędnie	641
4.3. Zdania złożone podrzędnie.....	644
4.3.1. Kryteria klasyfikacji i typologia zdań podrzędnych w ramach zdań złożonych podrzędnie	645
4.3.2. Zdania względne	650
4.3.2.1. Wprowadzenie.....	650
4.3.2.2. Zdania z zaimkiem względnym o charakterze rzeczownikowym i przysłówkowym.....	651
4.3.2.2.1. Zdania z rzeczownikowym korelatem zaimka względnego.....	651
4.3.2.2.2. Zdania z zaimkowym korelatem zaimka względnego.....	657
4.3.2.2.3. Zdania swobodne.....	659
4.3.2.2.4. Zdania rozwijające	661
4.3.2.3. Zdania z zaimkiem względnym o charakterze przymiotnikowym	662
4.3.2.3.1. Zdania z zaimkiem <i>qui, quae, quod</i> użytym przydawkowo	662
4.3.2.3.2. Zdania z zaimkami <i>qualis, quantus, quot</i>	665
4.3.2.4. Semantyczne funkcje zdań względnych.....	667
4.3.2.4.1. Zdania względne restryktywne	667
4.3.2.4.2. Zdania względne nierestryktywne.....	671
4.3.2.4.3. Zdania względne predykatywne (względno-okolicznikowe).....	673
4.3.2.5. Syntaktyczne funkcje zdań względnych.....	674
4.3.2.5.1. Zdania z zaimkiem względnym użytym rzeczownikowo	674
4.3.2.5.2. Zdania z zaimkiem względnym użytym przymiotnikowo (przydawkowo).....	678
4.3.2.5.3. Zdania z zaimkami <i>qualis, quantus, quot</i>	680

4.3.2.5.4. Zdania z przysłówkowymi zaimkami względnymi	681
4.3.2.6. Tryb orzeczenia w zdaniach względnych.....	682
4.3.2.7. Uwagi na temat wybranych cech składniowych zdań względnych	685
4.3.2.8. Tzw. „połączenie względne”	691
4.3.3. Zdania spójnikowe	693
4.3.3.1. Zdania podmiotowe	694
4.3.3.2. Zdania przydawkowe.....	701
4.3.3.3. Zdania dopełnieniowe.....	706
4.3.3.4. Zdania orzecznikowe.....	717
4.3.3.5. Zdania okolicznikowe	718
4.3.3.5.1. Zdania okolicznikowe celu	718
4.3.3.5.2. Zdania okolicznikowe skutku.....	724
4.3.3.5.3. Zdania okolicznikowe przyczyny.....	729
4.3.3.5.4. Zdania okolicznikowe czasu	741
4.3.3.5.5. Zdania okolicznikowe przyzwolenia	755
4.3.3.5.6. Zdania okolicznikowe warunku.....	761
4.3.3.5.7. Zdania okolicznikowe porównania	773
4.3.4. Zdania asyndetyczne	774
4.3.5. Równoważniki zdań podrzędnych.....	779
4.3.5.1. <i>Accusativus cum infinitivo</i>	779
4.3.5.2. <i>Ablativus absolutus</i>	787
4.3.6. Wybrana literatura	791
Bibliografia	793
Skróty	815

Wstęp

Książka ta powstała z poczucia obowiązku wobec studentów filologii klasycznej, dla których jako nauczyciel akademicki przez wiele lat prowadziłem zajęcia z gramatyki opisowej języka łacińskiego. Zajęciom tym nieustannie brakowało odpowiedniego podręcznika akademickiego, mogącego stanowić dla nich elementarną bazę metodologiczną i egzemplifikacyjną, w szczególności zaś takiego, który – przynajmniej w jakimś stopniu – uwzględniałby dorobek dwudziestowiecznej lingwistyki w zakresie podstawowego aparatu pojęciowo-terminologicznego gramatyki. Zawstydzony tą sytuacją podjąłem (karkołomną) próbę przygotowania książki, która u progu dwudziestego pierwszego wieku stworzyłaby studentom filologii szansę na wyrwanie się z zakłętego kręgu dziewiętnastowiecznej gramatyki. Nie do końca zdawałem sobie przy tym sprawę z trudności, które czekają kogoś, kto próbuje mierzyć się z takim zadaniem, zwłaszcza w pojedynkę. Również z uwagi na limitowany czas realizacji projektu badawczego oraz ograniczoną objętość książki nie wszystkie założenia udało się zrealizować w pełni. Pewne zagadnienia tylko zarysowano lub opracowano ogólnie, inne zupełnie pominięto, jak np. słowotwórstwo. Być może za jakiś czas uda się powrócić do tego projektu, uzupełniając braki i dokonując niezbędnych korekt. Pozostaje mieć nadzieję, że mimo wszystkich niedociągnięć zawarty w tym opracowaniu strukturalistyczny opis systemu gramatycznego łaciny, jako alternatywa dla dotychczasowej praktyki nauczania uniwersyteckiego, spotka się z zainteresowaniem i pomoże lepiej przybliżyć język starożytnych Rzymian zarówno adeptom filologii klasycznej, zwłaszcza tym o zainteresowaniach językoznawczych, jak i lingwistom różnych specjalności, wśród których znajomość tego języka staje się coraz mniej powszechna.

Do powstania tej książki przyczyniło się wiele osób, którym winien jestem wdzięczność. W pierwszej kolejności wymienić muszę Studentów Katedry, a później Instytutu Filologii Klasycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także Studentów Katedry Filologii Klasycznej Uniwersytetu Śląskiego, z którymi miałem wielką przyjemność odbywać przez wiele lat zajęcia z gramatyki opisowej języka łacińskiego. To oni najpierw namawiali mnie do napisania tego podręcznika, a potem długo na niego czekali. Oni też wywarli znaczny wpływ na jego kształt poprzez swoje uwagi, komentarze i dyskusje. W początkowym okresie każdego kursu, trochę nieufnie wobec nieco innego sposobu rozmawiania o gramatyce, wykazywali sporą rezerwę

wobec konieczności opanowania nowych dla nich terminów i pojęć, pod koniec zdawali się jednak dostrzegać walory proponowanej metodologii, żywiąc przy tym od początku przekonanie, że sposób prezentowania gramatyki łacińskiej w dostępnych dla nich podręcznikach trudno uznać za w pełni satysfakcjonujący. To utwierdziło mnie w przekonaniu, że warto podjąć próbę opracowania wykładu zarówno pełniejszego, jak i metodologicznie alternatywnego w stosunku do dotychczasowych. Podziękowania kieruję także do P.T. Członków Zespołu Języka Łacińskiego Jagiellońskiego Centrum Językowego UJ, którzy z zainteresowaniem i przychylnością odnieśli się do rozwiązań metodologicznych, jakie miałem zaszczyt Im przedstawić podczas przeprowadzonego na zaproszenie Kierownika zespołu, dr. hab. Marka Hermana, seminarium pt. *Gramatyka łacińska i jej nauczanie w perspektywie językoznawstwa strukturalnego i funkcjonalnego*. Dziękuję dr. hab. Antoniemu Bobrowskiemu i dr. hab. Rafałowi Rosołowi za udostępnione mi materiały zarówno w formie drukowanej, jak i elektronicznej. Dziękuję Pani mgr Dominice Maliszewskiej-Filip i Panu mgr. Markowi Szerszeniowi, kustoszom biblioteki Instytutu Filologii Klasycznej UJ, za umożliwienie mi korzystania ze zbiorów bibliotecznych na preferencyjnych warunkach. Dziękuję P.T. Władzom Polskiego Towarzystwa Filologicznego, które przyjęło funkcję gospodarza projektu mającego na celu przygotowanie koncepcji i zrealizowanie badań niezbędnych dla powstania tego opracowania. Dziękuję Pani dr hab. Dorocie Szumskiej, prodziekan Wydziału Filologicznego UJ, za życzliwe wsparcie, które umożliwiło sfinansowanie publikacji książki. Dziękuję Pani dr hab. Kindze Paraskiewicz za opiekę, jaką otoczyła tekst tej książki jako jej redaktor. Szczególne podziękowania składam Panu Adamowi Lejczakowi, prezesowi wydawnictwa Księgarnia Akademicka, za wszystko, co zrobił, aby książka ta mogła się ukazać. A właściwie za wszystko to, czego nie zrobił, choć mógł.

Wszystkim P.T. Czytelnikom będę wdzięczny za wszelkie uwagi i komentarze dotyczące zawartości książki.

Hubert Wolanin
hubert.wolanin@uj.edu.pl

Hubert Wolanin – kierownik Zakładu Języka Greckiego i Łacińskiego w Instytucie Filologii Klasycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1994 r. obronił pracę doktorską pt. *Słowotwórstwo w myśli językoznawczej starożytnej Grecji. Od Homera do Dionizjusza Traka*, w 2005 r. habilitował się na podstawie pracy *Fleksja w gramatyce starożytnej Grecji*. Przedmiotem jego badań są dzieje językoznawstwa w starożytności grecko-rzymskiej oraz metodologia opisu języków klasycznych. Jest autorem licznych artykułów w czasopismach naukowych i współautorem *Słownika łacińsko-polskiego* pod redakcją Józefa Korpaniego oraz polskiego przekładu *Digestów Justyniańskich* pod redakcją Tomasza Palmirskiego.

Opracowanie niniejsze stanowi próbę zastosowania metodologii i aparatury pojęciowo-terminologicznej współczesnego językoznawstwa strukturalistycznego do stworzenia pełnego synchronicznego opisu systemu fonologicznego, morfologicznego i syntaktycznego klasycznej łaciny. Materiał badawczy i egzemplifikacyjny został zaczerpnięty z korpusu tekstów autorów klasycznych pochodzących z okresu od II w. przed Chr. do IV w. po Chr.

W pracy przedstawiona została m.in. problematyka łacińskiej prozodii, segmentacji tekstu na poziomie fonologicznym, morfologicznym i składniowym, typologii łacińskich fonemów, morfemów i wyrazów, klasyfikacji funkcjonalnej leksemów oraz struktury morfologicznej wyrazów. Podręcznik zawiera również pełną paradygmatykę fleksyjną, charakterystykę funkcjonalną wszystkich klas leksemów (części mowy), opis struktury syntaktycznej zdania, a także systematykę zdań złożonych. Jest to pierwszy na polskim rynku wykład całości gramatyki opisowej starożytnej łaciny sporządzony na poziomie akademickim i ujęty w ramy modelu spełniającego standardy nowoczesnej lingwistyki strukturalno-funkcjonalnej. Dołączony na końcu obszerny wykaz literatury przedmiotu ułatwi pogłębienie wiedzy w wybranej dziedzinie lub podjęcie własnych studiów w interesującym Czytelnika zakresie.

ISBN 978-83-7638-214-2

www.akademicka.pl